

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ**

**ФІНАНСОВИЙ РИНОК ТА ЙОГО МІСЦЕ У
ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ**

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконав: студент 4 курсу, групи 411
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

Малишев Нікіта Ігорович _____
(підпис)

Керівник: доцент кафедри фінансів і кредиту
Грубляк Оксана Михайлівна _____
(підпис)

*До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № ___ від «___» травня 202__ р.
Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.*

АНОТАЦІЯ

Малишев Н.І. Фінансовий ринок та його місце у фінансовій системі держави. Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2024.

В кваліфікаційній роботі досліджені теоретичні та практичні основи функціонування фінансового ринку. Визначена суть, функції та значення фінансового ринку, розкрито механізм функціонування фінансового ринку України. Здійснено оцінку діяльності фінансових посередників та їх вплив на економіку, а також запропоновані напрями щодо підвищення ефективності функціонування та розвитку фінансового ринку України.

Ключові слова: фінансовий ринок, інвестори, емітенти, цінні папери, деривативи, біржа, банк.

ABSTRACT

Malyshev N. Financial market and its place in the financial system of the state. Manuscript. Qualification work for the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 072 – Finance, banking and insurance. Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2024.

The qualification work explores the theoretical and practical foundations of the financial market. The essence, functions and importance of the financial market are determined, the mechanism of functioning of the financial market of Ukraine is revealed. The activities of financial intermediaries and their impact on the economy are assessed, and directions for improving the efficiency of the functioning and development of the financial market of Ukraine are proposed.

Keywords: financial market, investors, issuers, securities, derivatives, exchange, bank.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ	6
1.1. Економічна суть, функції та значення фінансового ринку	6
1.2. Історичні основи та механізми функціонування фінансового ринку України.....	12
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІКИ	20
2.1. Аналіз основних показників фінансового ринку України.....	20
2.2. Аналіз діяльності фінансових посередників та їх вплив на економіку держави	25
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	32
3.1. Проблеми та чинники функціонування фінансового ринку України	32
3.2. Напрямки підвищення ефективності функціонування та розвитку фінансового ринку України	35
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	43

ВСТУП

Фінансовий ринок – один із ключових елементів держави, що лежить в основі сучасної економіки. Пронизуючи всі сфери нашого життя, від щоденних покупок до інвестиційних стратегій він став відображенням подій, трендів і настроїв суспільства. Знання принципів його функціонування, інструментів та механізмів стає ключовим фактором не лише для професіоналів, але й для кожної людини.

Сьогодні важко уявити життя без фінансового ринку. Він проникає в кожен аспект нашого життя, від ранкової кави, за яку ми платимо картою, до купівлі квартири чи інвестицій в акції. Навіть найпростіші дії, такі як оплата проїзду чи поповнення мобільного рахунку, стають частиною складних фінансових операцій.

Актуальність дослідження полягає в збільшенні процесів динамічного розвитку фінансового ринку, його зростаючому впливі на всі сфери економіки та повсякденне життя людей. Розуміння принципів його функціонування, інструментів та механізмів стає ключовим фактором для прийняття обґрунтованих інвестиційних рішень, ефективного функціонування фінансових інститутів та розробки державної політики регулювання.

Метою роботи є створення концентрованого, тезисного і різностороннього дослідження, що дає можливість розкрити суть фінансового ринку і його місце у фінансовій системі України.

Для досягнення поставленої мети вирішено такі завдання:

- розкрито основи існування фінансового;
- описано економічну сутність, функції, та значення фінансового ринку в економіці України;
- сформовано історичні основи становлення, та механізми функціонування фінансового ринку України;
- оцінено стану та динаміки фінансового ринку України;

- проведено аналіз фінансового ринку в умовах нестабільності економіки України, та виділено головні фактори впливу на його роботу;
- оцінено ефективність діяльності фінансових посередників, та їх вплив на економіку держави;
- виділено головні проблеми, та фактори впливу на фінансовий ринок України;
- запропоновано напрямки підвищення ефективності функціонування, та розвитку фінансового ринку України;

Об'єктом дослідження виступає фінансовий ринок – широкий спектр активів, інструментів та учасників, які відіграють життєво важливу роль у розподілі ресурсів та стимулюванні розвитку країни.

Предметом дослідження є економічні процеси на фінансовому ринку, а також фактори, що впливають на його функціонування. Це включає вивчення механізмів взаємодії між різними учасниками ринку, таких як банки, інвестиційні фонди, компанії та приватні інвестори.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному вивченні фінансового ринку України з урахуванням його сучасних тенденцій та впливу на економіку.

Основними методами дослідження стали аналіз, та порівняння даних за минулі роки. Недопустимий рівень навантаження на економіку через військову агресію зі сторони російської федерації змусив кардинально змінювати способи ведення торгівлі на ринках, що в свою чергу не залишило можливості до порівняння з іншими країнами.

У першому розділі розкрито основні характеристики, складові, та функції, що включаються в роботу даного сектору. По мірі вивчення перших засад даного поняття ми згрупували історичні етапи формування державного фінансового ринку, що дає можливість краще розуміти його сучасний стан. На другому та третьому етапі йде більш глибокий аналіз, та проблематика, що і стали ключовою метою цього дослідження.

Джерелами для дослідження виступили статті таких провідних фінансових журналів, як: Forbes, Економічна наука та фінансові звіти і відгуки таких державних установ як Міністерство фінансів України, Національний банк України, Українська біржа та АТ «Приватбанк».

В роботі використані показники, джерела, новини а також авторські підходи до аналізу та оцінки функціонування фінансового ринку за останні роки в умовах, які являються неординарними та несуть відгук військового стану.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

1.1. Економічна суть, функції та значення фінансового ринку

Фінансовий ринок – одне з неповторних явищ економіки. Створюючи дану роботу, автором було вивчено чимало робіт іноземних, та вітчизняних економістів, але чітке визначення даного напрямку залишалось невиявленим. Декотрі українські економісти у своїх посібниках виділяли такі розуміння фінансового ринку:

- Арбузов С.Г., Колобов Ю.В.: «Фінансовий ринок – це сукупність економічних відносин, що виникають між державою, суб'єктами корпоративного сектору та домогосподарствами у процесі перерозподілу фінансових активів на основі їх купівлі та продажу через систему фінансових посередників» [1, с.1].

- Ходаківська В.П., Беляєв В. В.: «Фінансовий ринок – це сфера прояву економічних відносин при розподілі доданої вартості та її реалізації шляхом обміну грошей на фінансові активи (грошові зобов'язання та інвестиційні цінності); між продавцями і покупцями фінансових активів; між вартістю і споживчою вартістю тих товарів, що обертаються на цьому ринку» [41, с.1].

- Оспіщева В.І.: «Фінансовий ринок - це особлива сфера фінансової системи, складова її інфраструктури, де здійснюється рух тимчасово вільного капіталу, формуються і функціонують обмінно-перерозподільні відносини, пов'язані з процесами купівлі-продажу вільних фінансових ресурсів, їх трансформація в позиковий та інвестиційний капітал через фінансово-кредитні інститути на основі попиту та пропозиції, формується ціна на різноманітні фінансові інструменти» [18, с.1].

Ці економісти найбільш точно сформулювали основні характеристики функціонування фінансового ринку, але якщо уважно перечитати їх визначення

можна помітити розбіжність у їх тезисах. Така ситуація утворилась через обширність даного поняття і масштабу охоплення різних сфер. Внаслідок такої неточності виникає необхідність сформуванню авторське всеохоплююче визначення:

Фінансовий ринок – це важлива складова фінансової системи, де відбувається обмін фінансовими активами, такими як грошові засоби, цінні папери та інші фінансові інструменти. Ця сфера є майданчиком для зустрічі попиту та пропозиції капіталу, де суб'єкти ринку, такі як інвестори, банки, домогосподарства, компанії та державні установи, здійснюють операції з купівлі, продажу, обміну та управління фінансовими ресурсами.

На фінансовому ринку відбуваються різноманітні операції, включаючи інвестування в цінні папери, відкриття банківських рахунків, укладання угод на кредитування, та залучення капіталу. Крім того, він відіграє ключову роль у формуванні цін на активи, визначенні вартості грошових засобів та регулюванні рівня ризику.

Фінансовий ринок відображає стан економіки, та фінансову стабільність країни, а також впливає на рівень інвестиційної активності, споживчі витрати та розвиток підприємництва [41, с.1]. У широкому розумінні він виконує одну з ключових функцій - повернення капіталу в оборот.

Сучасний фінансовий ринок перетворився з простого майданчика обміну фінансовими активами в глобальну систему, що впливає на різноманітні аспекти економіки та суспільства. [5, с.1] До його основних функцій ми відносимо:

1. Мобілізація та перерозподіл капіталу:

- фінансовий ринок – це потужний акумулятор вільних коштів, які він перенаправляє від тих суб'єктів економіки, які мають надлишки, до тих, хто потребує інвестицій. Це сприяє раціональному використанню капіталу, стимулюючи інвестиційну активність, та економічне зростання. Цей фактор залишається невід'ємним помічником економіки для запобігання інфляції, та девальвації державної валюти; [26, с.1]

– завдяки фінансовому ринку капітал стає мобільним, швидко переміщається між галузями та регіонами, щоб максимізувати віддачу. Ця функція дає можливість притоку ресурсів для суб'єктів з обмеженою кількістю власного капіталу, та пришвидшує темпи розвитку економіки.

2. Ціноутворення на фінансові активи:

– на фінансовому ринку формується ринкова ціна, яка відображає баланс попиту та пропозиції на актив. Ціна слугує орієнтиром для інвесторів, допомагаючи їм приймати обґрунтовані рішення;

– ціноутворення на фінансовому ринку забезпечує прозорість та ефективність функціонування економіки, а також сприяє управлінню ризиками при купівлі цінних паперів.

3. Управління ризиками:

– фінансовий ринок пропонує широкий спектр інструментів для хеджування ризиків, таких як ф'ючерси, опціони та свопи. Ці інструменти дозволяють учасникам ринку захистити свої активи від несприятливих подій, таких як зміни процентних ставок, та курси валют;

– використання інструментів хеджування сприяє стабільності фінансової системи та стимулює інвестиційну активність. Подібні інструменти являються наслідком діджиталізації сучасного світу, та привносять сучасні технології на ринки.

4. Інформаційний фактор:

– фінансовий ринок – це джерело цінної інформації про стан економіки, очікування інвесторів та фінансову ситуацію окремих компаній. Ця інформація доступна для всіх учасників ринку і може використовуватися ними для прийняття кращих інвестиційних рішень; [9, с.1]

– прозорість інформації на фінансовому ринку сприяє ефективному розподілу ресурсів, зниженню асиметрії інформації та підвищенню довіри до економічної системи.

5. Забезпечення ліквідності:

– фінансовий ринок дає власникам фінансових активів можливість швидко та легко їх продати. Це робить фінансові активи більш ліквідними, що робить їх більш привабливими для інвесторів. Цей фактор збільшує оборот готівки, та цінних паперів, що позитивно впливає на процеси інфляції;

– висока ліквідність фінансових активів сприяє розвитку фінансової системи, стимулює інвестиції та знижує волатильність ринку.

6. Трансмісія монетарної політики: фінансовий ринок – це один із каналів, через який центральний банк України може впливати на економіку. За допомогою інструментів монетарної політики, таких як зміна процентних ставок або проведення операцій на відкритому ринку, центральний банк може впливати на ціни на фінансові активи. Це, в свою чергу, може призвести до зміни обсягу інвестицій та споживання, що стимулює або гальмує економічне зростання.

7. Соціальна мотивація населення:

– фінансовий ринок мобілізує громадян до накопичення, та вкладення власного капіталу і використання залученого з метою збільшення, або фіксації накопичених коштів;

– в наслідок економічної діяльності збільшується розвиток психології ринку серед населення, та створюються нові навчальні інститути з ціллю підготовки спеціалістів для професійної діяльності на ринку.

8. Міжнародна економічна інтеграція:

– фінансовий ринок сприяє інтеграції національних економік в світову економічну систему. Це відбувається завдяки тому, що на ньому здійснюються транскордонні операції з фінансовими активами, а також завдяки тому, що міжнародні інвестори можуть інвестувати в активи на ринках інших країн;

– розглядаючи економіку України даний фактор може дати можливість до відбудови, та розвитку країни, форсувати процеси інтеграції в світову економічну середу, та створення нових торгівельних зв'язків.

Сьогоднішній фінансовий ринок – це не просто місце для купівлі-продажу активів, а багатогранна сфера, що об'єднує в собі низку підгруп-ринків, які стали

невід'ємними частинами його існування. Ці підгрупи – ринки виконують важливі функції і взаємодіють між собою, формуючи цілісну систему, що забезпечує ефективне функціонування економіки.

До основних підгруп фінансового ринку належать:

1. Валютний ринок – специфічна сфера фінансового ринку, на якому здійснюється обмін валютами. Цей ринок відіграє важливу роль у світовій економіці, забезпечуючи можливість для конвертації, та здійснення різноманітних операцій з обміну валют.

Учасники валютного ринку включають: центральні банки, які відіграють роль регуляторів на валютного ринку та управляють валютним резервом країни; комерційні банки, які забезпечують доступ до валютних операцій для своїх клієнтів; фінансові установи, що спеціалізуються на валютних операціях, такі як фондові біржі та брокерські компанії; та індивідуальні інвестори, які здійснюють операції з обміну валют для інвестиційних цілей або з метою захисту від ризику валютних коливань.

2. Грошовий ринок – ринок короткострокових фінансових активів, де здійснюються операції з векселями, депозитними сертифікатами, репо та іншими інструментами. Грошовий ринок відіграє ключову роль у функціонуванні фінансової системи чим забезпечує ліквідність та стабільність. Він є майданчиком для здійснення короткострокових фінансових операцій, таких як кредитування на короткий термін, управління ліквідністю та здійснення грошових переказів.

Учасниками грошового ринку виступають: центральні банки, комерційні банки, корпорації, інвестиційні фонди, фінансові установи та індивідуальні інвестори. Вони використовують грошовий ринок для здійснення операцій з недовготривалими фінансовими інструментами з метою заробітку на відсотках, збереження капіталу та управління ризиками.

3. Ринок капіталу – сегмент фінансового ринку, де компанії та уряди можуть залучати довгострокові фінансові ресурси шляхом випуску та продажу цінних паперів, таких як акції та облігації. Цей ринок відіграє ключову роль у

функціонуванні економіки, сприяючи розвитку підприємництва, інвестицій та інновацій.

Ринок капіталу включає два основних сегменти: ринок акцій та ринок облігацій. Ринок акцій дозволяє компаніям залучати капітал шляхом випуску акцій та їх продажу інвесторам. Ринок облігацій, з іншого боку, надає можливість випуску та продажу облігацій для залучення позикового капіталу на певний термін за певну процентну ставку.

Учасники ринку капіталу включають корпорації, інвестиційні фонди, банки, страхові компанії, пенсійні фонди та індивідуальні інвестори. Вони використовують цей ринок для залучення капіталу для реалізації різноманітних проектів, таких як розширення бізнесу, досліджень, придбання обладнання та технологій, а також для управління ризиками та створення майбутнього фінансового забезпечення.

4. Ринок похідних фінансових інструментів – це сегмент фінансового ринку, на якому учасники укладають угоди на купівлю або продаж фінансових контрактів. Цей ринок дозволяє захистити себе від ризиків цінних коливань, спекулювати на зміні цін, та здійснювати інвестиції за допомогою фінансових похідних.

Основні типи похідних фінансових інструментів включають опціони, які надають право, купувати або продавати актив за певною ціною протягом певного періоду; ф'ючерси, які є контрактами на купівлю або продаж активу за певну ціну в майбутньому; та свопи, які є угодами про обмін грошовим потоком або фінансовими активами між учасниками.

Учасниками ринку похідних інструментів є: інвестиційні фонди, банки, страхові компанії, корпорації та індивідуальні інвестори. Вони використовують похідні інструменти в основному для захисту від цінних ризиків, заробітку на цінних коливаннях та диверсифікації інвестиційного портфеля.

5. Ринок дорогоцінних металів – сегмент фінансового ринку, де здійснюється торгівля різними видами металів, які мають високу вартість та

широке застосування. Серед найбільш відомих дорогоцінних металів можна виокремити золото, срібло, платину та паладій.

Учасники ринку дорогоцінних металів включають: виробників, споживачів, інвесторів та торговців. Вони використовують цей ринок для різних цілей, включаючи зберігання вартості капіталу, захист від інфляції, диверсифікацію інвестиційного портфеля, а також для використання металів у виробництві та промисловості.

Отже, фінансовий ринок це ключова ланка в переливанні грошових коштів. Своєю суттю він створює можливості до переливання капіталів, чим дає можливість до існування економіки. Його сфери, ринки забезпечують різносторонні можливості до вкладень капіталу, чим акумулюють значні об'єми грошових коштів до повернення в оборот. Цей механізм дозволяє ефективно розподіляти ресурси, направляючи їх туди, де вони найбільш потрібні і де вони можуть бути використані з максимальною віддачою. Завдяки фінансовому ринку відбувається залучення інвестицій у різні галузі економіки, стимулюючи їх розвиток та сприяючи інноваціям

1.2. Історичні основи та механізми функціонування фінансового ринку України

Історія фінансового ринку України, на жаль, являється одною з самих необізнаних сторін вітчизняної економіки. Перед тим, як зануритися у механізми роботи цієї складної системи, необхідно чітко усвідомити умови та виклики, з якими стикався наш фінансовий ринок протягом періоду самостійного становлення.

Основними етапами та ключовими відмінностями формування фінансового ринку України є:

Перший етап формування, період 1991-1995 років, називають «зародженням» через перехід до ринкової економіки та створення власного фінансового ринку. Розпад СРСР у 1991 році передував небувалим змінам

устрою, та проблемам, що виникли при його зміні. Основними з них стали гіперінфляція, та дезорієнтація ринку, що призвели до значних втрат, як серед населення, так і в державі. Незалежно від того були створені такі ключові складові, як:

- Національний банк України;
- нерегульовані приватні банки;
- міжнародні фондові баржі;
- дворівнева банківська система.

Другий етап розвитку фінансового ринку (1995-2000 роки) можна назвати «становленням», оскільки він відзначався низкою адаптаційних процесів та змін, спрямованих на покращення функціонування системи. Після періоду зародження виникала потреба у вдосконаленні структури та регулюванні фінансового ринку, а також в утворенні нових інституцій. Були виконані такі дії, як:

- створення контролю за комерційними банками;
- створення комісії з цінних паперів та фондового ринку;
- проведення перших біржових та позабіржових операцій;
- введення нових, міжнародних стандартів банківської звітності.

Незалежно від прогресивності цього п'ятиріччя його досягнення частково перекривають велика кількість корупції у фінансових установах, створення приватних банків та інвестиційних компаній «на один день» і залежність від радянського ведення торгів.

Третій етап (2000-2008 років) можна назвати «розширенням». Його основні тенденції концептуально відрізнялись від перших двох, оскільки український фінансовий ринок в повній мірі перейшов до європейських стандартів та активно розбудовувався піднімаючи такі сфери як ринок цінних паперів та страховий сектор.

Уряд вдосконалював законодавство та регулювання фінансового сектору з метою забезпечення його стабільності та надійності. Проводилися реформи,

спрямовані на покращення нагляду та контролю за діяльністю фінансових установ, а також на підвищення рівня фінансової грамотності серед населення.

Цей період характеризується:

1. Розвитком електронно-фінансових послуг.
2. Модернізацією законодавчих актів.
3. Стабільністю створених установ.
4. Масштабним вливанням інвестицій в українську економіку

Четвертий етап розвитку фінансового ринку (2008-2014 роки) можна охарактеризувати як «період викликів та реформ». Цей етап характеризується як один з найгірших в історії української економіки, оскільки його початок та кінець відзначались масштабними кризами і дестабілізацією ринку.

Спостерігалися проблеми з банківською системою, зростання кредитного ризику та нестабільність на валютному ринку. Уряд України відповідав на ці виклики шляхом проведення реформ, спрямованих на підвищення прозорості, стабільності та ефективності фінансового сектору. Були вдосконалені механізми нагляду та регулювання, впроваджено нові стандарти корпоративного управління та розширено фінансову грамотність серед населення.

Основними змінами, що відбулись на цьому етапі стали:

1. Скорочення обсягу банків.
2. Створення прозорості системи.
3. Націоналізація АТ «ПриватБанк».
4. Розробка методів антикризової боротьби.

Загалом четвертий етап розвитку фінансового ринку України був періодом інтенсивних реформ та адаптації до нових умов, які визначили динаміку та напрям розвитку фінансової системи країни у другій десятилітті XXI століття.

П'ятий етап розвитку фінансового ринку України (2014-2022 роки) можна охарактеризувати як «період трансформації та сучасних викликів». Цей період відзначався серйозними трансформаціями в економіці та фінансовому секторі країни, а також новими викликами та можливостями, що виникали в умовах політичної нестабільності та економічних турбулентностей. У цей період

Україна стикалася зі складними політичними та економічними викликами, включаючи Революцію Гідності у 2014 році та війну на сході країни. Ці події суттєво вплинули на економіку та фінансову систему, створивши нестабільність та невизначеність для бізнесу та інвесторів.

Основними характеристиками цього етапу стали:

1. Адаптація до нових викликів.
2. Розвиток електронних банківських технологій.
3. Розширення міжнародної співпраці

Шостий етап (2022 рік - сьогодні) є складним в історії України. З початком нападу російської федерації у 2022 році значною мірою зменшились обсяги операцій та клієнтів у банківській сфері. Незважаючи на позитивні показники прибутковості фінансового сектору, ключову роль його підтримці відіграє запозичений іноземний капітал, що лише тимчасово покриває збитки нанесені з початку повномасштабного вторгнення. Подібна ситуація на ринку може призвести до непоправних наслідків з моменту обмеження партнерської допомоги та використанні власного капіталу держави [29, с.83].

Розглянувши основні етапи та передумови формування українського фінансового ринку ми можемо більш об'єктивно вивчити механізми його існування.

Механізм фінансового ринку включає в себе різноманітних учасників та інструменти, які забезпечують проведення торгових операцій. Основна принципова складова цього механізму – забезпечення ліквідності та законності у всіх торгових операціях. Такий підхід дозволяє ефективно і безпечно здійснювати обмін фінансовими активами, що в свою чергу створює довіру серед гравців.

Другим і немаловажним аспектом в роботі фінансового ринку залишається циклічність ринку. Циклічність фінансового ринку можна розглядати як явище переливання капіталу між його учасниками на протязі різних етапів економічних циклів. У цьому процесі ринок постійно рухається від періодів зростання, коли інвестори активно вкладають гроші в різні активи, до періодів спаду, коли

інвестори віддають перевагу більш консервативним або низькоризиковим активам [40, с.1].

На етапі зростання економічного циклу, коли економіка процвітає і доходи зростають, інвестори частіше вкладають гроші в акції, нерухомість та інші високоризикові активи в надії на отримання великого прибутку. Проте, коли економічна активність починає спадати або настає рецесія, інвестори стають більш обережними і шукають безпечніші засоби збереження капіталу, такі як облігації чи золото.

Таким чином, циклічність фінансового ринку може бути розглянута як постійний процес перерозподілу капіталу між різними напрямками залежно від змін у економічному середовищі та інвестиційних настроях учасників ринку. Це явище впливає на ціни активів, обсяги торгівлі та загальну стабільність фінансового ринку.

На рис. 1.1 коротко зображено приблизний перебіг обороту капіталів через фінансовий ринок та сфери, які задіяні у ньому.

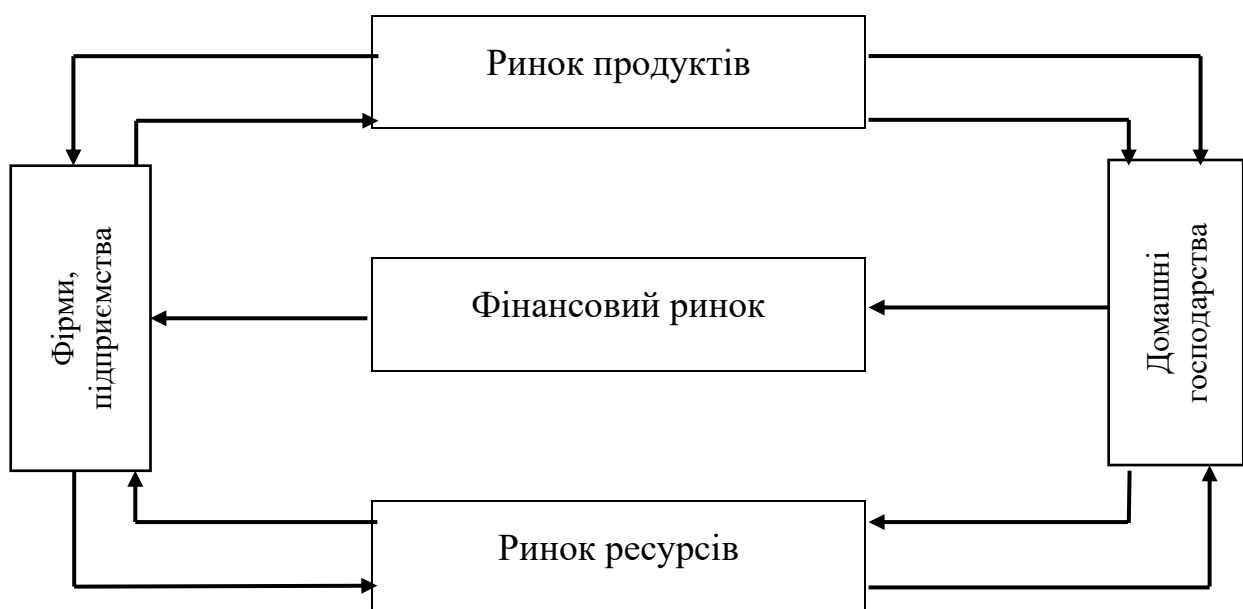

Рис. 1.1. Оборот капіталів через фінансовий ринок

Складено на основі джерела:[46, с.1]

Основними учасниками, що приймають участь у перерозподілі активів на фінансовому ринку виступають:

1. Інвестори – суб'єкти торгівельної діяльності в основі якої лежить купівля фінансових інструментів з метою вкладення власних та залучених коштів з метою примноження і фіксації капіталу [39, с.1].

2. Емітенти – ключові органи на ринку фінансових послуг, головним завданням яких є випуск власних цінних паперів з метою залучення інвестиційних коштів в підприємства, установи, та організації. В ролі емітентів частіше всього виступають масштабні підприємства та державні організації [22, с.1].

3. Брокери – працівники фінансового ринку. Їх ключова функція полягає в посередництві між покупцями, та продавцями фінансових послуг. В асортименті їх можливостей превалюють: виконання замовлень клієнтів, оформлення документів та консультування. Всі ці дії надають клієнтам дистанційний доступ до ринку.

Оскільки вище було згадано учасників, які є головним сегментом у будь-якій діяльності, треба відмітити другу найважливішу складову – фінансові інструменти. До них ми відносимо:

1. Цінні папери – фінансові інструменти, що засвідчують право власності або боргові зобов'язання власника. Випускаються компаніями та урядовими органами з метою залучення коштів на фінансування проектів та потреб. Інвестори, в свою чергу, використовують їх як інструмент вкладення. Включають в себе акції, облігації, депозитні сертифікати та інше.

2. Деривативи – це фінансові інструменти, що базуються на вартості або виникають зі значення іншого активу, який називається базовим активом. На відміну від інших інструментів дають змогу обирати час, суму та розмір контракту. Деривативи включають в себе такі інструменти як форварди, ф'ючерси, опціони та свопи. Вони використовуються для зменшення ризику (хеджування), спекуляції на зміну цін активів, а також для інвестування.

3. Грошові інструменти – це фінансові активи, що мають високий рівень ліквідності та низький ризик. Вони призначені для збереження та перетворення грошей на фінансові вкладення з мінімальним ризиком втрати капіталу. До

грошових інструментів відносяться такі активи як готівка, банківські депозити, векселі, короткострокові облігації та інші надійні фінансові засоби.

Основною ціллю використання цих інструментів часто стає збереження грошей на короткостроковий період для управління ліквідністю та для захисту від ризиків.

Третьою і немаловажною складовою фінансового ринку виступають його інститути функціонування:

1. Біржі – це спеціалізовані ринки де здійснюється купівля та продаж різних фінансових активів, таких як акції, облігації, товари, валюта та інші. На біржах торгуються різноманітні фінансові інструменти, а також проводяться операції з фінансового посередництва, управління ризиками та інвестування [38, с.1]. Біржі забезпечують ефективне функціонування ринку шляхом створення прозорості, ліквідності та стандартизації угод. Вони формують механізми для збору та передачі інформації про ціни та угоди між учасниками ринку, а також забезпечують механізми для вирішення спорів та виконання угод.

2. Клірингові центри – це посередники, що забезпечують вирішення та виконання фінансових угод між учасниками ринку. Їх основна функція полягає в узгодженні, та здійсненні розрахунків за угодами, що укладені на фінансових ринках. Ці центри здійснюють очищення (кліринг) та вирішення (селементацію) фінансових угод, що дозволяє зменшити ризики і виконати угоди між учасниками ринку. Вони гарантують, що обидва боки угоди виконують свої зобов'язання щодо поставки товарів чи оплати грошей.

3. Банки – це фінансові установи, які забезпечують широкий спектр фінансових послуг для своїх клієнтів, включаючи зберігання грошей, кредитування, інвестування, обмін валют [2, с.1]. Банки виступають ключовими учасниками фінансової системи, що відіграють головну роль у перерозподілі капіталу, фінансуванні економіки та забезпеченні ліквідності.

Отже, в процесі написання цього розділу було визначено, що фінансовий ринок своєю розгалуженістю включає масу подій-факторів. Протягом його історичного минулого його спіткали скрутні часи і наслідки переходу від

залежності до норм СРСР до самостійного становлення. Велику роль в його сучасному вигляді зіграли негативні аномалії, та кризи, які були превалюючими на всьому періоді його існування. Ця ситуація зіграла ключову роль в організації механізмів роботи, та учасників, що утворились на ньому.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІКИ

2.1. Аналіз основних показників фінансового ринку України

Одним із основних факторів, що формують загальну картину фінансового ринку, є облікова ставка. Цей важливий інструмент політики застосовується Національним банком України для регулювання рівня запозичень та витрат у економіці.

Облікова ставка впливає на вартість кредитів, що надаються банками, а також на депозитні ставки, які вони пропонують. Підвищення облікової ставки зазвичай призводить до зростання вартості кредитів і збільшення процентних ставок за депозитами, що, у свою чергу, стримує споживчі витрати та інвестиції. Натомість зниження облікової ставки стимулює економічну активність, роблячи кредити дешевшими та доступнішими. Такі зміни впливають на загальний попит і пропозицію на ринку, а також на інфляцію, яку НБУ намагається контролювати.

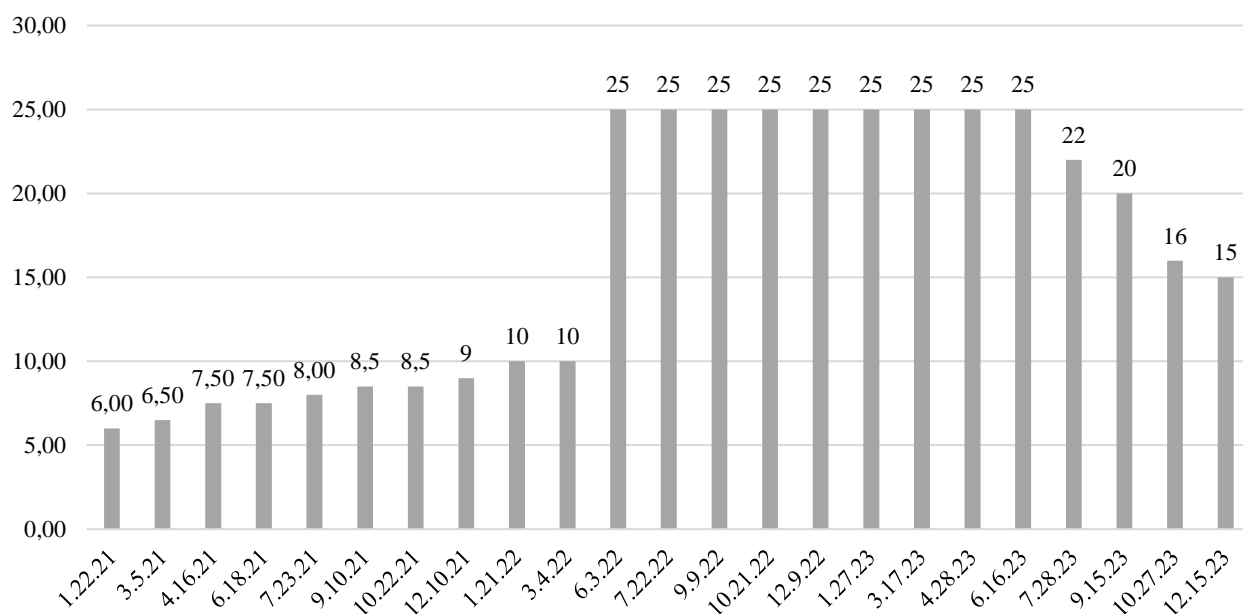

Рис. 2.1. Розмір змін облікової ставки за рішенням НБУ протягом 2021-2023 років

Створено на основі джерела [16, с.1]

На основі представлених даних на рис. 2.1, можна зробити висновок, що протягом останніх років ставка значно зросла. На графіку чітко виділяється момент початку війни, та збільшення ставки до обсягу 25%. Майже на протязі 12 місяців цей показник тримався на подібному рівні, що являється критичним значенням для економіки країни. За 2023 рік цей показник, зменшився до рівня 15% що є позитивним напрямом за умови військового стану. Такі кардинальні зміни є наслідками сукупності деструктивних факторів, таких як напад російської федерації, підвищенням процесів інфляції, та девальвації в економіці.

Одним з можливих факторів збільшення облікової ставки є стабілізація валютного курсу. Через повномасштабне вторгнення темпи інфляції показали значне підвищення. У 2022 році їх обсяг склав 126, 6 відсотків, що на 16 відсотків більше ніж у 2021 році [16, с.1]. Скорочення росту інфляції веде за собою сукупність процесів, що в певній мірі можуть збільшувати розмір облікової ставки.

Одним з факторів росту інфляції виступає ріст бюджетного дефіциту. Він призводить до перегріву банківської системи і оскільки облікова ставка напряму залежить від кількості позик, що видають та запозичують банківські установи. Він також може бути аргументом для її збільшення. З початком війни у лютому 2022 року витрати Державного бюджету України різко зросли, в основному через збільшення військових витрат і підтримку постраждалих від конфлікту секторів економіки. Водночас, надходження до бюджету зменшилися через зниження економічної активності, що призвело до значного бюджетного дефіциту.

Зростання бюджетного дефіциту також означає, що уряд зобов'язаний більше позичати, чим форсує процеси росту валютного курсу. Станом на кінець 2023 року державний борг України перевищував 5 млрд грн, що значною мірою покриває бюджетний дефіцит, але має негативний вплив на процеси інфляції [15, с.1]. Для мінімізації цих процесів уряд піднімає рівень облікової ставки. Що хоч і призводить до подорожання кредитних послуг, але веде до стабільності системи

Висока облікова ставка на в розмірі більше 20 % має масштабний вплив на існування підприємницького та фінансового сектору. При довготривалому

утриманні на даному рівні вплив на підприємницький сектор може бути значним. Запозичення та інвестиційна діяльність стають не вигідними, або нерезонними для великої кількості компаній, що в свою чергу скорочує обсяг можливих кредитів, та перспектив для підприємств.

Другим важливим фактором в аналізі фінансового сектору є кількість наявних на ринку банків. Фінансовий ринок України являється банкоцентричним, тому саме банківські установи забезпечують державу можливістю до обслуговування суб'єктів функціонування та створюють попит на економічні процеси. Динаміка кількості банків представлена на рис. 2.2.

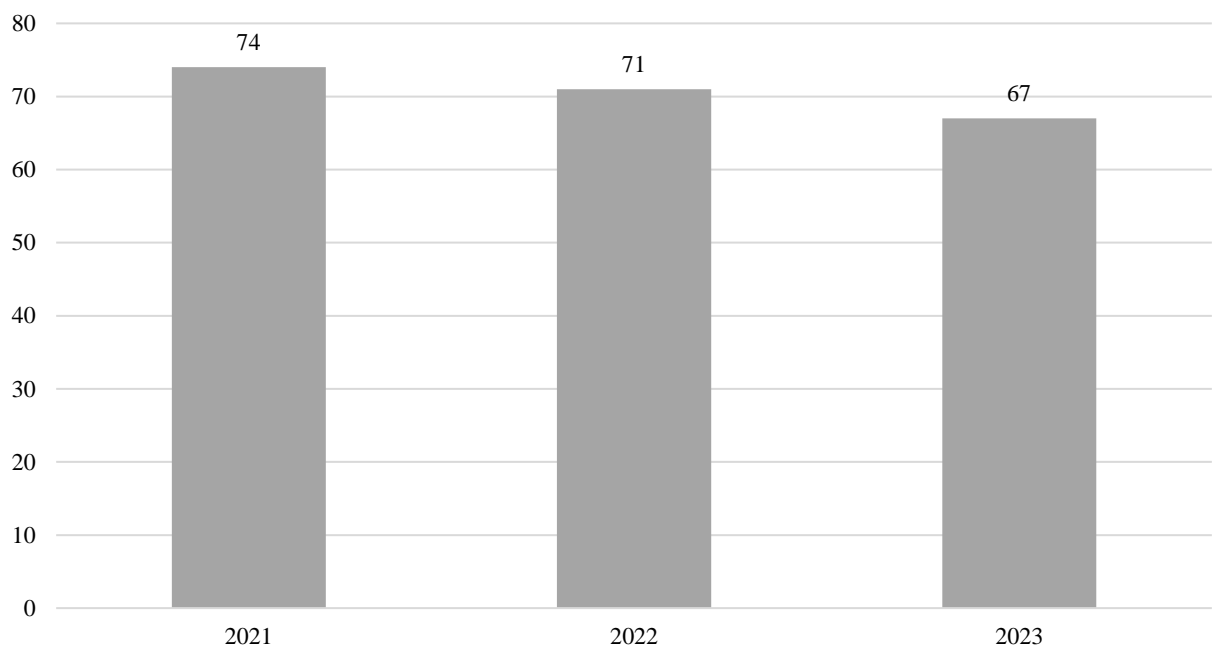

Рис. 2.2. Динаміка кількості працюючих банків протягом 2021 - 2023 років
Сформовано на основі джерела [17, с.1]

Розглядаючи рис. 2.2, ми можемо побачити, що зберігається тенденція скорочення банківського сектору. На кінець 2021 року в Україні було зафіксовано 74 діючих банків. На кінець 2022 їх кількість зменшилась до 72. А в 2023 році стрімко скоротилась до 67. Така статистика свідчить, що за цей період низка банків об'єднались з більш крупними, або повністю припинили свою роботу. [35, с.1]

Основним фактором впливу на закриття банків стали введення нових обмежень та норм прозорості в операційній діяльності банку. Так з введенням в

2021 році норм прозорості та капіталізації низка банків спіткнулись з неможливістю до існування [28, с.1]. До таких банків ми відносимо закриття:

– «Аркада банк» - основною причиною ліквідації виступає неплатоспроможність та відсутність учасників на покупку банку [33, с.1].

– «Форвард банк» - основною причиною ліквідації стало віднесення банку до неплатоспроможних через відсутність відповідності до сучасних вимог законодавства України.

– «Айбокс» - основною причиною виступає недотримання вимог законодавства, та систематичні порушення норм по запобіганню відмиванню доходів від незаконної діяльності, та недостатність норм капіталізації [24, с.1].

Така тенденція формує цілісність та організованість фінансового ринку України. Сумарна частка ліквідованих банків в загальному обсязі ринку становила менше одного проценту, тому не створила наслідків на роботі банківського сектору [4, с.2]. Такі процеси свідчать про продовження вимивання системи і створення безпечного середовища послуг для громадян.

Третім важливим фактором в аналізі фінансового ринку є фондовий ринок. Фондовий ринок виступає як торговий майданчик, що створює взаємодію між покупцями та продавцями цінних паперів. Він забезпечує ліквідність для інвесторів, дозволяючи їм швидко купувати і продавати акції компаній, облігації та інші фінансові інструменти.

Фондовий ринок також відображає стан економіки і настрої інвесторів. Зміни в цінах акцій можуть сигналізувати про економічні тенденції та очікування щодо майбутнього розвитку ринку.

Структуру торгів цінними паперами на фондовому ринку України представлено на рис. 2.3.

Розглядаючи рис. 2.3 ми бачимо, що головним об'єктом торгів виступають державні облігації (ОВДП). Державні облігації(ОВДП) - це цінні папери, що випускає держава і фактично вони виступають у ролі розписки внаслідок якої власнику зобов'язуються повернути кошти з процентами за використання [37,

с.1]. Держава використовує ці кошти для фінансування своїх видатків, наприклад, на будівництво доріг, шкіл, лікарень або на оборону країни.

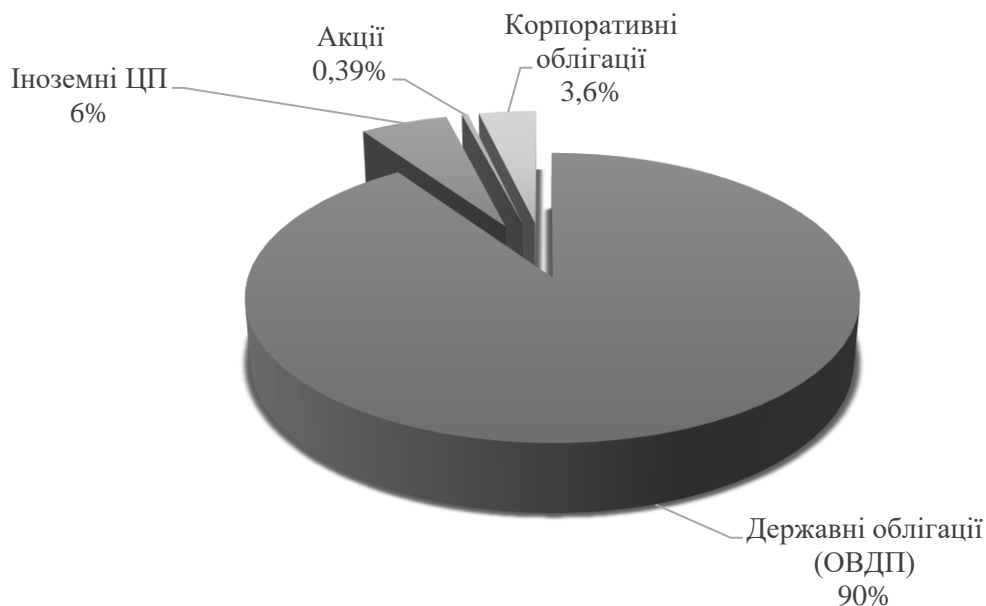

Рис. 2.3. Структура торгів фондовому ринку України в розрізі цінних паперів у 2023 році, %

Сформовано на основі джерела [39, с.1]

ОВДП є одним з найбезпечніших інструментів інвестування і тому є популярним методом збереження коштів [30, с.1].

Сукупний обсяг ОВДП, що перебувають в обігу значною мірою збільшився з 1050 млрд грн у 2021 році до 1379 млрд грн у 2022 році. У 2023 році цей показник досяг приблизно 1780 млрд грн [11, с.1]. Ці показники можуть свідчити про попит на державні цінні папери, через їх стабільність та розповсюдженість. Також можливим фактором може виступати відсутність аналогічних, надійних напрямків інвестування.

Одним з факторів впливу на збільшення обсягу ОВДП виступає залучення Урядом України коштів від розміщення ОВДП на аукціонах з метою фінансування військового напрямку. За даними Депозитарію НБУ, упродовж 2023 року Уряд України залучив від розміщення ОВДП на аукціонах 401785,1 млн грн [8, с.1].

Збільшення обсягу випуску ОВДП може стати позитивним фактором для розвитку української економіки, оскільки за допомогою купівлі державних цінних паперів як українські, так і іноземні інвестори можуть спонсувати економічний підйом та забезпечувати оборонну стабільність держави.

Але збільшення розміру заборгованості держави перед кредиторами може призвести до недовіри та сумнівних настроїв серед інвесторів. Для контролю цих факторів державним органам буде необхідно зберігати своєчасність та стабільність виплати своїх боргових зобов'язань.

Отже, протягом 2021 - 2023 років в структурі фінансового ринку відбулися значні зміни, пов'язані з адаптацією до воєнного стану. Такі чинники як облікова ставка, державний дефіцит та обсяг банківського сектору в певній мірі показують залежність фінансового ринку від умов економічного середовища. Наслідки подібних змін можна назвати негативними, оскільки скорочення банків та збільшення обсягу облікової ставки зменшують ефективність роботи фінансового сектору, але треба зазначити, що в той же час дають можливості до збереження державної економіки.

2.2. Аналіз діяльності фінансових посередників та їх вплив на економіку держави

Ключовими гравцями на фінансовому ринку України виступають банки. Така ситуація склалась внаслідок складних історичних аномалій та потреби в збереженні ключових ланок економіки.

У 2023 році банки зосередилися на боротьбі з інфляцією. Попри складну економічну ситуацію, темпи інфляції вдалося знизити до 11,3%, що більш ніж вдвічі менше ніж у 2022 році, коли вона становила 26,6%. Такі зміни є наслідком цілісної і організованої роботи банківської сфери, що створює сприятливі умови для розвитку фінансового ринку [10, с.1].

Активи банку – це вагомі показники ефективності фінансового ринку. Вони включають в себе фінансові ресурси та майно, які належать банку і

використовуються для здійснення його операцій та отримання прибутку. Вони включають надані кредити, інвестиції, готівкові кошти, залишки на рахунках, а також інші матеріальні та нематеріальні активи. Основна мета управління активами – забезпечити стабільність та прибутковість банківської діяльності.

Таблиця 2.1

Динаміку та склад активів банків за 2021 - 2023 роки (млн. грн.)

Рік	Активи (Усього)	Надані Кредити	Кредити суб'єктам господарювання	Кредити фізичним особам	Резерви за активними операціями
2021	1822814	963664	752503	199556	375459
2022	2053928	1065347	795513	242633	278774
2023	2353592	1036129	801327	209944	368091

Сформовано на основі джерела [44, с.1]

Аналізуючи таблицю 2.1 ми бачимо, що у 2023 році обсяг активів платоспроможних банків зріс на 12,7%. Значну роль у цьому зростанні відіграли тримісячні депозитні сертифікати Національного банку України, особливо в державних банках, а також облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) [27, с.1].

Основні показники, такі як надані кредити, та кредити суб'єктам господарювання показали незначні, але позитивні зміни. Кредити фізичним особам натомість значно зменшили, що може бути наслідком воєнної кризи, та виїздом частки населення за кордон. Резерви за активними операціями збільшились, що свідчить про зменшення затрат, та адаптацію до факторів війни.

Примітно, що чистий гривневий корпоративний кредитний портфель демонстрував стабільне зростання четвертий місяць поспіль у жовтні, після тривалого періоду спаду. За підсумками 2023 року обсяг цього портфеля збільшився на 4,8%. Водночас, валютний корпоративний кредитний портфель зазнав зниження, скоротившись на 1,3% у доларовому еквіваленті. [13, с.1].

Також варто відзначити, що обсяги гривневих кредитів, виданих малим та середнім підприємствам (МСП), зросли на 7,8% порівняно з попереднім кварталом. Це свідчить про активізацію кредитування в цьому сегменті, що є

важливим фактором для підтримки та розвитку малого і середнього бізнесу в країні. [33, с.1]

Отже, 2023 рік відзначився позитивними тенденціями у фінансовому секторі. Зростання активів, збільшення обсягів кредитування, особливо в гривні, та підтримка малих і середніх підприємств сприяють зміцненню банківської системи та економіки в цілому.

Таблиця 2.2

Доходи, та витрати банків у 2021-2023 роках, млн грн

Показники	2021	2022	2023
ДОХОДИ	273 863	357 549	446 253
процентні доходи	168 746	217 053	304 502
комісійні доходи	93 162	85 622	97 088
результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу	-77	43 482	30 263
інші операційні доходи	7 488	8 126	9 900
інші доходи	3 175	2 413	2 444
повернення списаних активів	1 370	853	2 056
ВИТРАТИ	196 488	335 628	359 708
процентні витрати	51 097	65 358	103 049
комісійні витрати	35 186	35 449	46 945
інші операційні витрати	18 244	17 875	18 107
загальні адміністративні витрати	78 293	82 434	92 201
інші витрати	3 855	5 951	8 543
відрахування в резерви	3 448	121 204	17 411
податок на прибуток	6 364	7 356	73 452
ЧИСТИЙ ПРИБУТОК	77 376	21 921	86 545

Сформовано на основі джерела [45, с.1]

Вагомим фактором аналізу фінансового ринку виступають доходи, та витрати банку.

Доходи банку – це суми, які банк отримує від своєї основної діяльності, такі як відсотки за наданими кредитами, комісійні збори за фінансові послуги, прибуток від інвестицій та інші доходи від банківських операцій.

Витрати банку – це витрати, які банк несе в процесі своєї діяльності, включаючи відсотки, сплачені за депозитами та позиками, операційні витрати, такі як заробітна плата співробітників, оренда приміщень, витрати на утримання

та обслуговування банківських систем та інші витрати, пов'язані з діяльністю банку.

Розглядаючи дані з таблиці 2.2 ми бачимо, що протягом 2021-23 року на ринку відбулися значні коливання. В періоді з 2021 по 2022 рік чистий прибуток банків зменшився більш ніж на 50000 млн. грн., що є шокуючим показником для банківського сектору. Основним фактором таких подій виступає збільшення відрахувань в резерви, що є наслідком необхідності до покриття збитків від початку війни у 2022 році. У 2023 році ситуація нормалізувалась і незалежно від продовження воєнного стану прибутки зросли до 86545 млн. грн., незалежно від рекордних обсягів витрат.

Станом на 2023 рік банки показали високий рівень ефективності. Понад 90% банківських установ є прибутковими. [12, с.1] З іншого боку, лише чотири банки показали збитки, що становить всього 7,7% від загального обсягу. Варто відзначити, що цей показник є досить позитивним на тлі попередніх років, зокрема 2022 року, коли значна частина банківської системи перебувала у стані фінансового збитку.

З огляду скрутну ситуацію 2022 року, коли більшість банків понесли великі витрати, сучасна ситуація виглядає значно оптимістичнішою. Це свідчить про ефективність впроваджених регуляторних заходів та політики Національного банку України, спрямованих на стабілізацію та оздоровлення банківської системи. Завдяки цим зусиллям, вдалося досягти суттєвого зменшення кількості збиткових установ і підвищити загальну прибутковість сектору.

Основним гравцем у банківському секторі є АТ «Приватбанк». Протягом 2023 року цей банк значно покращив свої фінансові показники, збільшивши прибутки на 24%, порівняно з 2022 роком де він заробив 30,25 млрд. грн. У підсумку річний чистий дохід банку досяг рівня 37,8 мільярдів гривень.

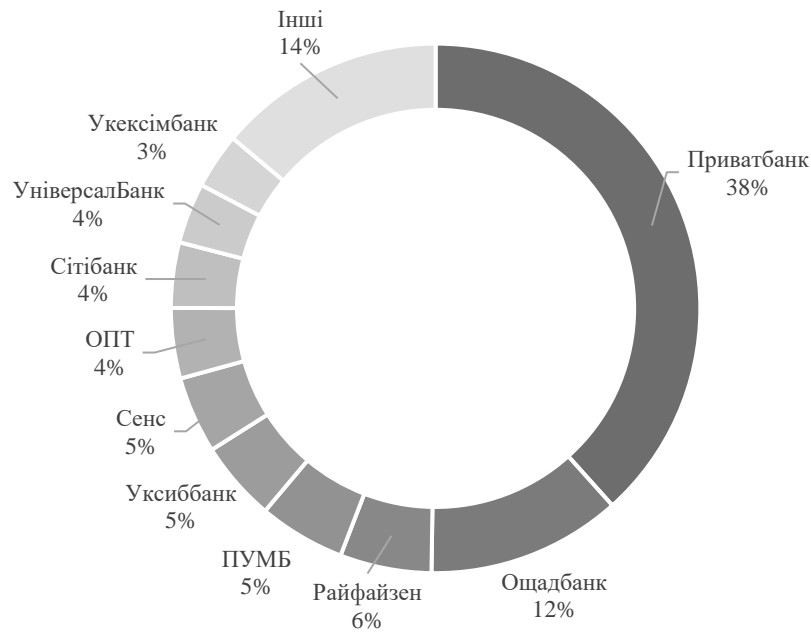

Рис. 2.4. Частка банків в сукупній кількості доходів

Сформовано на основі джерела [23, с.1]

Звертаючись до рис. 2.4 ми бачимо, що найбільшу частку доходів відносять до діяльності «Приватбанку». Основними чинниками, що могли вплинути на позитивні результати могли стати:

1. Зростання обсягу виданих кредитів збільшився на 20% у порівнянні з 2022 роком. Загальний обсяг кредитного портфелю ПриватБанку досяг 150 млрд грн. [36, с.1]

2. Кредити для малого та середнього бізнесу зросли на 30%, досягнувши 50 млрд грн.

3. Завдяки покращенню якості кредитного портфеля, витрати на формування резервів зменшились на 11,8 млрд грн у порівнянні з 2022 роком

4. Впровадження нових депозитних програм призвело до збільшення обсягу депозитів на 18%, досягнувши 200 млрд грн.

5. Довіра громадян та підприємств до банку сприяла зростанню обсягів депозитів на 85 млрд грн (18%). Це збільшення дозволило банку отримати додатковий чистий процентний дохід у розмірі 16,7 млрд грн[43, с.1]

6. ПриватБанк залучив іноземні інвестиції на суму 20 млрд грн, що дозволило збільшити капітал і зміцнити фінансову стабільність. [34, с.1]

7. Зростання ВВП України на 5,3% сприяло збільшенню прибутковості банку. [25, с.1]

8. Стабільність національної валюти дозволила уникнути значних втрат від валютних коливань.

Другим важливим організатором торгівлі виступають біржі. Незважаючи на відносно малу сукупну частку в формуванні бюджету держави, вони залишаються вагомим інструментом у функціонуванні економіки.

Головними гравцями на ринку біржових послуг виступають три біржі: ПФТС, Перспектива, Українська Біржа.

Таблиця 2.3

Динаміка обсягів торгів на операторах організованих ринків капіталу протягом 2021-2023 року, млн грн

Період	ПФТС	ПЕРСПЕКТИВА	УБ
2021	221543,78	217113,06	13290,61
2022	83974,32	61240,43	15416,82
2023	274684,7	146978,9	14768,6
Темп приросту 2021-2023	24%	-32%	11%

Створено на основі джерела[7, с.3]

Аналізуючи дані з таблиці 2.3 ми бачимо різкий обвал обсягу торгівлі у 2022 на двох найбільших організаторах торгівлі в більш ніж два рази. Така ситуація може бути зумовлена впливом масштабних коливань ринку на крупних суб'єктів фінансової діяльності і частковою недієздатністю фондового ринку на початку повномасштабного вторгнення. Незалежно від того, як і банківській сфері, біржовий ринок продовжує нормалізувати торгівлю у 2023, що дає надії на майбутні перспективи.

Розглядаючи табл. 2.3 ми бачимо, що головним організатором торгівлі на біржовому ринку виступає біржа «ПФТС». У 2023 році ПФТС, одна з найстаріших фондових бірж України, відіграла важливу роль на українському ринку цінних паперів. Біржа продовжувала активно функціонувати, забезпечуючи організацію торгівлі в електронному режимі. Протягом 2021- 2023

року вона показала значне збільшення темпів приросту, на відміну від інших двох. Її торговельна система охоплює кілька ринків, включаючи "Ринок котировок", "Ринок заявок" та ринок РЕПО. «ПФТС» також проводить аукціони Фонду гарантування вкладів фізичних осіб і первинні розміщення цінних паперів (ПРО).

Така розгалуженість дає можливість до проведення більшої кількості операцій, що позитивно відрізняє її від інших учасників біржового обороту.

У 2023 році загальний обсяг торгів на ПФТС перевищив 100 мільярдів гривень.[42, с.1] Найбільша частка торгів припадала на державні облігації внутрішньої позики (ОВДП), які залишаються найпопулярнішими інструментами на біржі. Для забезпечення стабільної діяльності, акціонери ПФТС ухвалили рішення про збільшення статутного капіталу вдвічі, що допомогло біржі зберегти ліцензію та продовжити функціонування в складних економічних умовах.[21, с.1]

Отже, основними посередниками фінансового ринку виступають банки. Незалежно від складних умов переважна більшість з них залишаються прибутковими і продовжують розвиватись навіть в умовах воєнного часу. Головним стовпом української банківської системи виступає АТ «Приватбанк», який з кожним роком продовжує збільшувати прибутки та збільшувати обсяги торгівлі. Біржовий сектор в більшій мірі залежить від трьох головних бірж та основну свою діяльність пов'язує з продажем ОВДП.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

3.1. Проблеми та чинники функціонування фінансового ринку України

Першою проблемою сучасного фінансового ринку виступає такий зовнішній фактор як війна. Незалежно від ефективності та стабільності будь-яка система нездатна витримати подібні перенавантаження. До ключових проблем, пов'язаних з війною, ми відносимо обмеженість бюджету та загарбання територій, але є і низка факторів, на які може впливати саме населення.

Вагомим фактором, з яким стикається економіка в скрутні часи, є паніка. Панічні настрої серед населення та бізнесу можуть призвести до масового зняття депозитів, що погіршує ліквідність банківської системи. Люди починають шукати більш стабільні валюти та активи для збереження своїх заощаджень, що додатково тисне на національну валюту та фінансові інститути. Відсутність обізнаності, соціальної відповідальності в більшій мірі є каталізатором проблем для державних органів.

Паніка також впливає на інвестиційний клімат в країні. Інвестори, побоюючись невизначеності та ризиків, відкликають свої інвестиції та заморожують нові проекти. Це призводить до зменшення притоку іноземного капіталу, що є критично важливим для економіки, особливо в умовах війни.

Крім того, паніка серед населення може посилюватися чутками та дезінформацією, що розповсюджуються в соціальних мережах та інших медіа. Це створює додатковий тиск на державні інституції, які змушені витратити ресурси на боротьбу з інформаційними атаками, замість того, щоб зосереджуватися на стабілізації економіки.

Другим вагомим фактором у проблематиці банківської системи фінансів є погана організація роботи внаслідок надмірного відкриття відділень та орієнтації на обслуговування клієнтів в режимі офлайн.

За даними порталу «Wikipedia»: «на початок 2022 року було 6680 відділень, на кінець - залишилось 5331» [37, с.1], що є негативним показником.

Надмірне відкриття фізичних відділень призводить до значних витрат на оренду приміщень, оплату праці співробітників та інші операційні витрати. У сучасному світі, де цифрові технології швидко розвиваються, така модель роботи стає все менш ефективною та економічно не вигідною. Банки, які продовжують покладатися на офлайн-обслуговування, втрачають конкурентоспроможність порівняно з тими, хто активно впроваджує цифрові послуги.

Крім того, орієнтація на офлайн-обслуговування обмежує доступ до банківських послуг для багатьох клієнтів, особливо тих, хто живе в віддалених або небезпечних районах. Це зменшує охоплення потенційних клієнтів та знижує ефективність банківських операцій. В умовах війни та економічної нестабільності цей підхід стає ще менш життєздатним, оскільки багато відділень змушені закриватися або обмежувати свою діяльність.

Погана організація роботи банків також проявляється у недостатній увазі до розвитку та підтримки онлайн-сервісів. Багато банківських установ відстають у впровадженні сучасних технологій, таких як мобільний банкінг, онлайн-консультації та автоматизовані системи обробки платежів. Це створює незручності для клієнтів, які все більше очікують швидкого та безперервного доступу до своїх фінансів через цифрові платформи.

Великою проблемою залишається система консультації клієнтів та надання кваліфікованої інформації від спеціалістів. Так, професійні учасники ринку є свідомими в управлінні банківськими послугами, як в онлайн, так і в офлайн режимі, але освіченість громадян формується через розуміння простого користувача. На сьогодні відділення банків наповнені людьми всіх вікових категорій, які потребують консультації за іноді елементарними питаннями.

Така ситуація створена внаслідок систематичного ігнорування та відсутності залучення до банківських послуг. Незалежно від роду заняття, вигоди та перспективності неможливо створити попит при відсутності розуміння явища.

На біржовому ринку ситуація є ще більш трагічною. Фондовий ринок України є практично мертвим явищем, далеким для звичайного громадянина та нецікавим для держави. За останні роки продаж акцій та облігацій не перевищує і десяти процентів від сукупного обороту на біржі, а інші інструменти не дотягують і до одного.

Причиною такого провалу є багаторічна незацікавленість держави в розвитку цього напрямку, що понесло за собою цілий ряд наслідків. Перший із них це відсутність достатньої кількості інститутів підготовки спеціалістів. На сьогоднішній день лише низка університетів пропонує освітні програми з інформацією у цій сфері. Відсутність досвідчених кадрів не дає можливості зрушити з місця та форсувати процеси торгівлі, оскільки нестача спеціалістів перекриває всі спроби до заклику.

Другою причиною є сама структура торгівлі. Цей напрям за своєю концепцією неодмінно пов'язаний з ризиком та втратами в процесі інвестування, недосвідченість громадян формує відношення до фондового ринку, як до лотереї, що в умовах низького рівня накопичень серед населення є скоріш грою, ніж серйозним видом заробітку.

Третім важливим фактором є недостатній рівень захисту прав учасників біржі. Протягом десятиліть законодавство, яке має обмежити вплив власників значних пакетів акцій (мажоритарних акціонерів), лишається практично незмінним. Це може бути спричинено відсутністю достатнього політичного або правового тиску для впровадження необхідних реформ. У таких умовах великі акціонери можуть мати значний вплив на біржу, що може призвести до порушень прав менших акціонерів (міноритарних акціонерів) та створити небезпечну ситуацію для роботи ринку.

За наявності великої кількості цінних паперів мажоритарні акціонери можуть керувати ринком, розповсюджуючи інформацію про продаж, або купівлю акцій, виводити з компаній прибутки та проводити операції по знищенню конкурентів.

Одним зі способів запобігти зловживанню повноважень акціонерів є встановлення ефективного регулювання та нагляду з боку органів державного управління та регуляторів ринку. Це може включати введення обмежень на величину частки акцій, яку може володіти один акціонер, а також встановлення правил щодо розкриття інформації та здійснення операцій.

Другим способом є введення норм захисту прав міноритаріїв. На сьогодні процес захисту відбувається по системі втратив-програв та переносить відповідальність на менших учасників ринку. Оскарження негативних наслідків є процесом довготривалим та в більшості випадків падає на плечі постраждалого, оскільки органи регуляції не зацікавлені в проведенні трудомістких розслідувань, та пошуку недоліків.

Такий біржовий клімат створює негативне середовище для фінансової діяльності, оскільки обмежує можливості для розвитку малих учасників ринку, як емітентів, так і інвесторів. Ці обставини відлякують іноземних вкладників від розгляду можливостей для інвестування на національному ринку, що в результаті може зменшити міжнародний інтерес до нього і звести торгівлю до обороту державних облігацій.

3.2. Напрямки підвищення ефективності функціонування та розвитку фінансового ринку України

Однією з перших ідей у забезпеченні стабільності фінансового ринку виступає зменшення обсягу впливу паніки та нормалізація психічного стану населення. Це може бути досягнуто за допомогою ряду заходів:

1. Підвищення фінансової обізнаності: навчання населення основам фінансової грамотності може допомогти людям краще розуміти фінансові ринки та зменшити імпульсивні реакції на ринкові коливання.

2. Зміцнення довіри до фінансових інститутів: прозорість діяльності банків та інших фінансових установ, а також ефективна комунікація з клієнтами, можуть заспокоїти населення та зменшити панічні настрої.

3. «Індексу фінансового стресу: використання показників таких як індекс фінансового стресу може допомогти виміряти рівень напруги у фінансовому секторі та оцінити ефективність антикризових заходів» [14, с.1]

Другим методом покращення ефективності фінансової системи є реорганізація торгового процесу банків. Відповіддю на описану вище проблему з перенасиченням ринку фізичними відділеннями є діяльність популярного на сьогодні «Універсал банку», або як більшість звикли називати «Монобанку». За останні роки він показав небувалу активність та продуктивність, що сколихнуло весь банківський сектор. Ключовою особливістю ведення роботи виступає відсутність фізичних відділень. В умовах нестабільності військової ситуації це зіграло визначну роль у втратах та витратах при відновленні після перших місяців війни. Подібна концепція нашоєхує на думки по скороченню обсягів відділень для всіх банків України.

До головних плюсів такої концепції ми відносимо:

1. Відсутність витрат на побудову, оренду та обслуговування приміщень.
2. Менший обсяг персоналу та витрат на його утримання.
3. Можливість порівняно більшої зарплатні працівникам в наслідок їх меншого обсягу.
4. Відсутність ризику нападу, розгрому та пошкодження власності банку в наслідок військової агресії.
5. Швидкі алгоритми реєстрації, можливість отримувати послуги онлайн без явки у відділення.

До негативних сторін ми відносимо:

1. Відсутність фізичного контакту при потребі.
2. Незрозумілість у користуванні для людей старшого віку.
3. Недовіра серед населення через відсутність прямого контакту з робітниками.
4. Ризик неможливості роботи при проблемах з кібератакам.

Також треба відмітити принципово нову маркетингову політику для банківського сектору. На відміну від консервативних та доволі застарілих

методів інших банків «Монобанк» просуває політику введення сучасних трендів. Прикладом таких дій є активна співпраця з популярними українськими зірками, створюються унікальні дизайни карт, вводяться інтерактивні персонажі та створюється власна сувенірна продукція у вигляді наліпок та новітніх фішок в користуванні застосунком [19, с.1].

Подібне ведення банкінгу дає огляд на іншу проблему – недовіру населення до фінансового сектору. У банківській сфері це проявляється у невеликому обсязі кредитування і використання кредитних карт для розрахунків порівняно з іншими країнами Європи та Америки. Відношення до державних структур як до ненадійних та корумпованих угруповань закріпились внаслідок радянського минулого та періоду 90-х років. В Україні кредити розглядаються як негативне явище або крайня міра, інвестиційні депозити як обман та ймовірну втрату грошей.

Ключовим завданням банківської сфери на сьогодні є формування довіри серед користувачів, мотивація вигідними пропозиціями, введення простих, діджиталізованих і інтерактивних механізмів для використання послуг [20, с.1].

Якщо розглядати біржовий сектор, то його ключовим фактором розвитку виступає розповсюдженість. Для створення умов ефективного розвитку фондового ринку потрібен абсолютно новий підхід, до залучення клієнтів в цю сферу.

Одною з можливих ідей в створенні ефективного обороту цінних паперів виступає інтеграції біржових операцій в онлайн-додатки банків. Оскільки банківський сектор в Україні є домінуючим, а розвиток онлайн-послуг досяг безпрецедентного рівня, така інтеграція процесу інвестиційної діяльності стане каталізатором нових змін. Це дозволить спростити доступ до інвестицій для широкого кола користувачів, підвищить фінансову грамотність населення і стимулюватиме економічне зростання, надаючи нові можливості для малого та середнього бізнесу, а також для приватних інвесторів.

Переваги такого рішення включають:

1. Підвищення доступності інвестицій. Інтеграція біржових операцій в онлайн-додатки банків робить інвестиції доступними для більш широкого кола користувачів, включаючи тих, хто раніше не мав можливості інвестувати.

2. Зручність для користувачів. Користувачі зможуть здійснювати інвестиційні операції безпосередньо зі своїх банківських додатків, що значно спрощує процес і зменшує потребу у використанні окремих платформ. Доступність збільшить число нових користувачів та залучить байдуже населення до спроб в інвестуванні.

3. Підвищення фінансової грамотності. Завдяки зручним і доступним інструментам, більше людей зможуть навчитися інвестувати, що сприятиме загальному підвищенню фінансової грамотності населення. Це створить попит на розвиток навчальних інститутів та підготує спеціалістів необхідних Україні в складні воєнні часи.

4. Економічне зростання. Легкий доступ до інвестицій стимулюватиме розвиток малого та середнього бізнесу, що позитивно вплине на економіку країни. Така активізація вкладів значно збільшить процеси переливання коштів та знизить процеси інфляції

5. Збільшення обсягу інвестицій. Простота і доступність інвестиційних операцій можуть залучити більше іноземного капіталу в українську економіку, що сприятиме її стабілізації та зростанню як сильного учасника світового фінансового ринку.

6. Інноваційний розвиток банківського сектору. Інтеграція нових функцій сприятиме подальшому розвитку і модернізації банківських послуг, роблячи їх більш конкурентоспроможними. Першопроходьці в впроваджені цього напрямку зададуть тренд на найближчі роки, що призведе до боротьби за звання найкращого додатку онлайн банкінгу.

7. Підтримка цифрової економіки. Таке рішення сприятиме розвитку цифрової економіки в Україні, підвищуючи її ефективність і інтеграцію в глобальні фінансові процеси. В перспективі це дасть можливість до співпраці та інтеграції в вже існуючі ринки інших країн-лідерів.

Необхідно врахувати і можливі негативні наслідки, які можуть виникнути в результаті цього рішення:

1. Ризик кіберзлочинності. Зі збільшенням обсягу онлайн-інвестицій зростає ризик кіберзлочинів, таких як хакерські атаки та шахрайство. Це вимагає посилення заходів безпеки для захисту фінансових даних користувачів.

2. Відсутність досвіду у нових інвесторів. Велика кількість нових інвесторів може призвести до збільшення кількості необдуманих інвестиційних рішень через відсутність досвіду та знань, що може призвести до значних фінансових втрат.

3. Перевантаження системи. Інтеграція біржових операцій в банківські додатки може створити додаткове навантаження на ІТ-інфраструктуру банків, що потребує значних інвестицій у модернізацію систем та збільшенню робити спеціалістам, які відповідають за цілісність наявної інфраструктури.

4. Залежність від технологій. Надмірна залежність від технологічних платформ може створити ризики в разі технічних збоїв або аварій, що може призвести до втрати доступу до інвестиційних рахунків.

5. Соціальна нерівність. Хоча доступ до інвестицій може стати більш поширеним, нерівність може проявлятися у доступі до технологій і фінансових ресурсах, що може призвести до збільшення соціальної нерівності, коли більш забезпечені особи отримують значні переваги.

Отже, однією з основних проблем фінансового ринку України є паніка населення, така ситуація сприяє створенню подальших криз і масштабних коливань. Причиною таких дій є погана освіченість, та відчуття соціальної відповідальності серед населення. Також в сьогоденній ситуації ринок потребує реорганізації, та спрощення в сторону онлайн послуг, та зменшення потреб в фізичному контакті. Біржовий ринок в свою чергу стикається з проблемами більшого масштабу і знаходиться в скрутній ситуації через невдалі історичні події, та байдужість державних органів

ВИСНОВКИ

Процесі дослідження встановлено, що фінансовий ринок є складною системою взаємозв'язків. Його функціонування базується на сукупності механізмів та учасників ринку, які формують торговий процес. Процес торгівлі на фінансовому ринку залежить від багатьох факторів і здійснюється спільною працею великої кількості секторів, що створюють його структуру.

Основними функціями фінансового ринку є перерозподіл та акумуляція грошових коштів. Повернення ресурсів в обіг сприяє прискоренню економічного підйому і значною мірою підтримує розвиток малих суб'єктів ринкової економіки. Наразі функція перерозподілу визначається як ключова для ефективного функціонування не лише національної, а й світової економіки.

Розглядаючи історичні умови становлення фінансового ринку, виокремлено низку етапів та ключових особливостей кожного з них. Це дозволило зробити висновок, що сучасний фінансовий ринок України значною мірою залежить від несприятливих явищ останніх десятиліть і невдач, які переслідували українську економіку протягом цього часу.

Механізми його функціонування виникли як відповідь на історичні потреби та процеси, що відбувалися в економічній системі. На ранніх етапах формування фінансового ринку України, ключовими факторами були нестабільність політичної ситуації, переходи від планової економіки до ринкових відносин і необхідність створення нових інститутів для забезпечення економічної діяльності. Це призвело до появи основних механізмів ринку, які відображали потреби перехідного періоду.

Також розглянуто стан фінансового ринку в умовах нестабільної ситуації в країні. На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що фінансовий ринок знаходиться в скрутному становищі та переважно витрачає свої ресурси на відновлення існуючих процесів, та стабілізацію економіки. Основними показниками цього є значні збільшення відрахування в резерви в банківській сфері, та переповнення ринку біржових послуг ОВДП на більш ніж 90%.

Військовий конфлікт, політична нестабільність та економічні кризи значно ускладнюють його функціонування.

Фінансовий ринок змушений постійно адаптуватися до нових викликів, що включають обмеженість бюджету, загрозу втрати територій і зростаючий рівень паніки серед населення. Банківські установи і фінансові інститути витрачають значні зусилля на забезпечення базових функцій, таких як перерозподіл і акумуляція коштів для підтримки економічної стабільності.

Вивчаючи діяльність посередників на фінансовому ринку можна зробити висновок, що фінансова система України є банкоцентричною і основний уклон для держави залишається в підтримці банківського сектору. В свою чергу фондовий ринок України є явищем неактивним та другорядним. Фондовий ринок орієнтується на обіг державних цінних паперів та не зацікавлений в розвитку торгівлі акцій і облігацій недержавного значення.

Основна проблематика фінансового сектору полягає в паніці та поганій обізнаності серед населення.

Дослідження також показало, що підвищення рівня фінансової грамотності є критично важливим для стабільного розвитку фінансового ринку. Інформованість населення про основні принципи роботи фінансових інструментів сприяє підвищенню довіри до фінансових інститутів і забезпечує кращі умови для економічного зростання.

Банківська система держави потребує зрушень до інноваційних процесів, та створення діджиталізованих заходів по залученню громадян. Недостатність розвитку онлайн напряду робить Україну неконкурентоздатною при швидко розвинутому ринку електронних послуг.

Біржова система України потребує більш масштабних змін. Головною ідеєю виступає введення торгового процесу фондових бірж в онлайн додатки банків, що подолає потребу в переливанні коштів між сферами та допоможе в їх розвитку.

Для забезпечення ефективного функціонування фінансового ринку необхідно враховувати складність його структури, важливість перерозподілу та

акумуляції коштів, а також підвищувати рівень фінансової грамотності населення. Це дозволить створити сприятливі умови для економічного зростання і стабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банківська енциклопедія С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова С. 460
2. Директива 2005/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_774 (дата звернення: 26.10.2005)
3. Крупка І. Економічна природа, роль та значення фінансового ринку в економічній системі. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/18949/1/Крупка%20I..pdf>
4. Офіційний веб-сайт порталу «Еправа». URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/03/8/697811/>
5. Офіційний веб-сайт Західноукраїнського Національного університету. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38453/1/fin.runok.pdf>
6. Офіційний веб-сайт Українського союзу промисловців і підприємців. URL <https://uspp.ua/inicziativi/position/yak-znyzhennia-oblikovoi-stavky-mozhe-daty-impuls-ekonomitsi-i-shcho-bude-z-infliatsiieiu> (дата звернення: 26.05.2023)
7. Офіційний веб-сайт Національної комісії з цінних паперів, та фондового ринку. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку поротягом 2021-2023 року URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/#>
8. Офіційний веб-сайт порталу «LB.ua». URL: <https://lb.ua>
9. Офіційний веб-сайт національного університету «Запорізька політехніка». URL: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/5531/1/Synopsis_Rahomova.pdf
10. Офіційний веб-сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=9512e49a-23c2-4fe3-856e-ffde6c603089&title=SpozhivchaInfliatsiiaZaPidsumkami2022-RokuStanovila26-6TseSuttvoMenshePrognoziv> (дата звернення: 11.01.2023)

11. Офіційний веб-сайт порталу «Smida». URL: <https://smida.gov.ua/newstps://mof.gov.ua/uk/ovdp-shho-perebuvajut-v-obigu>
12. Офіційний веб-сайт порталу «Суспільне Новини». URL: <https://suspilne.media>
13. Офіційний веб-сайт «ДіяБізнес» URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/novini>
14. Офіційний веб-сайт порталу «Юридична Газета». URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/indeks-finansovogo-stresu-yak-pokaznik-stabilnosti-finsektoru.html>
15. Офіційний веб-сайт порталу «На Урок». URL: <https://naurok.com.ua/byudzhetniy-deficit-i-yogo-vpliv-na-rozvitok-ekonomiki-108610.html>
16. Офіційний веб-сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-lyutiy-2024-roku> (дата звернення: 02.2023)
17. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/> (дата звернення: 24.05.2024)
18. Оспіщева В. І. Фінанси: Курс для фінансиста, 2008 С.17
19. Офіційний сайт АТ «Монобанк» URL: <https://www.monobank.ua/?lang=en>
20. Офіційний веб-портал Парламенту України URL: <https://www.rada.gov.ua/print/10>
21. Офіційний веб-сайт «Української біржі». Динаміка торгів на організаторах торгівлі <https://www.uх.ua/a11197/?Nt=304>
22. Офіційний веб-сайт порталу «Wikipedia». URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Емітент_цінних_паперів
23. Офіційний веб-сайт порталу «Forbes». URL: <https://forbes.ua/news/privatbank-zakinchiv-2023-rik-z-chistim-pributkom-v-mayzhe-38-mlrd-grn-24012024-18742>
24. Офіційний веб-сайт порталу «Finclub». URL: <https://finclub.net/ua/>

25. Офіційний веб-сайт порталу «GMK.center».
URL: <https://gmk.center/ua/news/vvp-ukraini-zris-u-2023-roci-na-5-3-r-r-derzhstat/>
26. Постанова: «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0062500-20#Text> (дата звернення: 03.06.2024)
27. Офіційний веб-сайт АТ «Приватбанк». Звіт про прибутки за 2023 рік
URL: <https://privatbank.ua/news/2024/1/24/2127>
28. Офіційний веб-сайт «SenseBank». URL: <https://help.sensebank.com.ua/hc/uk-ua/articles/360019297680-Облігації-внутрішньої-державної-позики-ОВДП-Чи-працює-з-ними-Sense-Bank>
29. Стаття від журналу «Економічна наука» про «Становлення та розвиток інфраструктури фінансового ринку України»
URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2020/16.pdf
30. Офіційний веб-сайт порталу «Pidru4niki». URL: https://pidru4niki.com/11510513/finans_i/finansoviy_rinok
31. Офіційний веб-сайт порталу «Studbooks.net». URL: https://studbooks.net/31149/finansy/model_denezhnogo_oborota_suschnost_denezhnyh_potokov
32. Офіційний веб-сайт газети «Укрінформ». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3829232-grivnevi-kosti-fizosib-na-bankivskih-rahunkah-torik-zrosli-na-205-nbu.html>
33. Офіційний веб-сайт газети «korrespondent.net».. URL: <https://ua.korrespondent.net/business/companies/4277611-rehuliator-likviduvav-bank-arkada>
34. Офіційний веб-сайт порталу «Finance.ua». URL: <https://news.finance.ua/ua/privatbank-ozvuchyv-rezul-taty-za-2023rik-infohrafika-video>
35. Офіційний веб-сайт Національного антикорупційного бюро України.
URL: <https://nabu.ua/ua/sobache-zhittya-chomu-bankivskiy-sektor.html>

36. Офіційний веб-сайт порталу «Opendanabot». URL: <https://opendatabot.ua>
37. Офіційний веб-сайт порталу «Freedom Finance». URL: <https://ffin.ua/service/prodadg-derdgavnykh-obligatsiy>
38. Офіційний веб-сайт Національної бібліотеки України імені Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/402>
39. Офіційний веб-сайт порталу «Про-Інвестиції». URL: <http://про-інвестиції.укр/інвестори/>
40. Офіційний веб-сайт «Освіта.ua». URL: https://ru.osvita.ua/vnz/reports/econom_theory/21673/
41. Ринок фінансових послуг: теорія і практика : навч. посібник / В. П. Ходаківська, В. В. Беляєв. – К. 2002. С.16
42. Офіційний веб-сайт Порталу «Finance.liha». URL: <https://finance.liga.net/ua/stock>
43. Офіційний веб-сайт Хмельницького національного університету. URL: <https://elar.khmnpu.edu.ua>
44. Офіційний веб-сайт порталу «banksrating». URL: <https://banksrating.com.ua>
45. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>